

מִיִּנְיָ נִשְׂיָא שְׁבֻט וּמִיִּנְיָ כַּחַן גְּדוּלָּה

כלל מלך ואחיו הכהנים. וגם בדעת התוס' שלא הזכירו ב"ד, יל"פ שלא פליגי על הרמב"ם, שמקורו בתוספתא, אלא שס"ל שרק קביעתו ע"י קידושו במשיחה ובריבוי בגדים צריכה להיות עפ"י ב"ד, אבל עצם מינויו להיות הכה"ג הוא עפ"י מלך ואחיו הכהנים. והא בלא הא לא סגי. ועי' צ"פ להוריות (ברך פ"ד). ועי' בחי' הגרי"ז בדעת הרמב"ם.

ה. אמנם פשטות התוס' היא שניתן למנות כה"ג קבוע בלא ב"ד אלא ע"י מלך ואחיו הכהנים, והמלך יכול לטלקו כי הוא מהממנים אותו בפה, וגם אם נניח שהתוס' לא פליגי לגבי מינוי מלך שהוא בכלל "דבר הגדול" כשיטת הרמב"ם, עפ"י התוספתא, ויסוד הדבר הוא מהמכילתא פ"ר בא שה"דבר הגדול" היינו "דברים גדולים", מ"מ מינוי כה"ג ס"ל שאי"ז בכלל "דבר הגדול" שצריך ב"ד הגדול. אבל צ"ע למה אחר שנתמנה דנים אותו ד"נ בע"א.

ויל"פ לכאורה שמינוי כה"ג אינו כמינוי מלך, שהוא לשדרת מלכות, אלא מינויו הוא רק קידושו לעבודות כה"ג, וכמו שנאמר (דכה"א כ"ג י"ג): "ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים", ומאחר שהתקדש הוא זוכה בשאר מעלות כה"ג וזכויותיו, ולכן מינוי לקדושת כה"ג אינו טעון ב"ד. אבל אח"כ משוכה להיות ממונה על הכהנים והמקדש ועוד, הריהו בכלל "גדול" שנידון בע"א.

ו. אמנם כ"ז דוחק, כי בפשטות גם עצם קידושו לעבודות כה"ג הוי "הדבר הגדול". ועוד, שכ"ז יתכן בכה"ג, אבל נשיא שבט שנתמנה ע"י רוב השבט, לכאורה לא מתוספת בו שורה אחר המינוי, ורק למה שנתמנה מתחלה יש לו זכות. וא"כ אם אי"צ לבי"ד הגדול במינויו כי אי"ז בכלל דבר הגדול, אמאי הוא נידון בע"א.

א. יש לעיין בדין נשיא שבט האין הוא מתמנה.

והנה לדעת רב מתנה שדין נשיא שבט נוהג לדורות כמו"ש בסנהדרין ט"ז ע"א "הכא בנשיא שבט שחטא עסקינן וכו'" [ומצינו בעזרא (א' ח') שהיה נשיא שבט גם בזמן שבי הגולה] והוא נידון בע"א, והוא בכלל "דבריו של גדול", ולדעת המאירי הלכה כרב מתנה, נראה לכאורה שמינויו הוא כמינוי מלך שנכלל בכתוב "כל הדבר הגדול וגו'" שמתמנה ע"י סנהדרין כמוש"כ הר"מ בפ"ג מהל' סנהדרין.

וכ"ז לדעת רב מתנה, אבל במאירי מבואר שהר"מ פוסק לא כרב מתנה, וא"כ י"ל דאין דין נשיא שבט כמלך לא לגבי מינויו ולא לגבי דינו ואינו צריך כלל ע"א.

אמנם עדיין יל"ע אם יצטרך נשיא שבט להתמנות עפ"י נביא, כפי שהתמנו הנשיאים במדבר עפ"י נבואת משה, וכפי שמצינו בר"מ ה' מלכים פ"א ה"ג שמינוי מלך עפ"י נביא ילפינן ממינוי יהושע ע"י משה.

ב. עוד יל"ע מהי סמכותו של נשיא שבט, האם היא כעין סמכות מלך לגבי תקנות, והאם יש בו דין ירושה ודין של "מקרב אחיק".

ג. והגר"ח קניבסקי שליט"א - ס"ל שלמינוי נשיא שבט סגי בהסכמת רוב השבט. וכפי שמצינו בתוס' יומא י"ב ע"ב דכה"ג מתמנה ע"י המלך ואחיו הכהנים, וכפי הנראה סובר שמה שצריך במינוי כה"ג מלך, הוא רק משום שהמינוי נוגע לצורך כל הציבור, אבל במינוי לנשיא שבט סגי בהסכמת שבטו בלבד. ועוד, שכל מילי דמקדש תלויים גם במלכות כמו"ש בב"ב (ג' ע"ב) שאני ביהמ"ק דבלא מלכות לא מיתבניה. וכשהוא מלך מישאל המינוי תלוי בו מעיקר הדין.

ד. אמנם הרמב"ם פסק עפ"י התוספתא דמינוי כה"ג הוא ע"י ב"ד של ע"א ולא הזכיר

ולפי"ז י"ל גם במינוי נשיאות שבטים, שמסתבר שאין להם סמכות לדיני נפשות, אלא רק לתקנות והנהגות השבט, אין מינויים בכלל "דבר גדול", ואין צורך בהכרעת דעתם של ב"ד הגדול, ורק לגבי "דבריו של גדול" הם בכלל הדין ונידונים בע"א לדעת רב מתנה וכן".

יא. אולם לפי"ז לגבי מינוי כה"ג עדיין צ"ב, לפי שיטת התוס' ביומא דאין צורך בב"ד הגדול, אמאי, הרי ודאי מינוי כה"ג נוגע לכל ישראל.

וצ"ל דס"ל לתוס' דשיטת הבבלי היא, שלענין מינוי ועשיה, אין כלל דין של "דבר גדול", אלא רק לענין דין ומשפט של הגדול והיינו "דבריו של גדול", וכל הדברים שטעונים ב"ד הגדול למינוי ולעשיה, ילפינן להו מקראי אחריני כמבואר בסנהדרין. ואי"ז רק להראות חכמת הכתוב כמוש"כ הר"מ בהקדמה לפיה"מ. ולכן ס"ל שמינוי כה"ג אינו טעון ב"ד, משום שלא מצינו בו קרא אחרינא שיצטרך ב"ד, ורק לענין דין ומשפט בדין נפשות דינו הוא בע"א מהכתוב "הדבר הגדול" וז"פ.

ומ"ש בתוספתא דגם מינוי כה"ג בסנהדרין, ס"ל לתוס' דהדבר חלוי בבואור הכתוב ד"כל הדבר הגדול יביאו אליך" (שמות י"ח כ"ב), דהבבלי מפרש כהב"תא שבדף ט"ז ע"א דהכוונה ל"דבריו של גדול" ואילו שאר הדברים הטעונים סנהדרין ילפינן מקראי, ולמינוי כה"ג לא מצינו ריבוי בקרא. אבל לשיטת המכילתא המובל"ש "הדבר הגדול" היינו "דברים גדולים", נכללים בכך גם המינויים והעשיות שמוזכרים במשנה שטעונים סנהדרין. וזהו יסוד שיטת התוספתא שמוזכרים נוספים הטעונים סנהדרין, שריפת הפרה ומינוי מלך וכה"ג, אע"פ שאין להם ריבוי מקרא אבל הם נכללים ב"דברים הגדולים" ששנו במכילתא. כן י"ל בשיטת התוס'.

וזהו טעמו של הרמב"ם שכלל כל הדברים שבמשנה וגם מינוי מלך וכה"ג, שכולם טעונים

ז. והנה לכאורה יש לחלק בין "דבריו של גדול" שמיידי בדין ומשפט של גדול, שלענין זה סגי במי שהוא ממונה על ענין הנוגע לציבור כמו כה"ג, ואפילו נשיא שבט לדעת רב מתנה, מפני כבודו שהוא כבוד הציבור. ובין "דבר גדול" שהוא עשייה או מינוי שיש בהם גדולה וחשיבות לציבור [או שחשיבותם מצד עצמם כגון השקאת סוטה שיש בה מחיית השם או משום "ונוסרו כל הנשים וגו'" (יחזקאל כ"ג מ"ח)]. ולענין זה הצורך בב"ד הגדול הוא לא משום כבוד הציבור, כי גם אם יעשו בלא ב"ד הגדול אין בכך פגם בכבוד הדברים הנעשים, אלא הטעם הוא משום שיש צורך שהדברים הגדולים יהיו נעשים מתוך הכרעת דעתם של ב"ד הגדול, כגון מינוי מלך [או לפרסום הדבר כמוש"כ הר"מ במו"נ לגבי עגלה ערופה].

ח. ולפי"ז לגבי נשיא שבט מסתבר לומר שאע"פ שלדון את נשיא השבט צריך ע"א משום "דבריו של גדול", מ"מ המינוי שלו יכול להיות בלא ב"ד הגדול, כי אי"ז בכלל "דבר גדול", שהרי אי"ז צורך של כל ישראל.

ט. ומה שלמינוי סנהדראות לשבטים צריך ב"ד הגדול וג"ז בכלל "הדבר הגדול" כמבואר בר"מ, י"ל מכיון שמינוי סנהדראות לשבטים ולערי ישראל חובה על הציבור, הרי"ז צורך כל ישראל, דהי מינייה מפקת, אבל מינוי נשיא שבט רשות הוא, ולכן גם אם כל השבטים רוצים למנות נשיא לכל שבט ושבט אי"ז צורך כל ישראל.

י. אמנם עדיין צ"ב ממש"נ מהר"מ שלמינוי בתי דינים של שלשה בערים שאין בהם ק"ב, אי"ז ב"ד הגדול. ויתכן שמאחר שבי"ד של כ"ג דנים דיני נפשות וא"כ כל ד"נ שבישראל תלויים בהם, לכן הוי "דבר גדול" המצריך שיתמנו ע"י ב"ד הגדול, משא"כ שאר דינים הנדונים בב"ד של שלשה אינם בגדר "דבר גדול" אע"פ שנוגעים לכל ישראל. וכיו"ב איתא בסנהדרין י"ח ע"ב לגבי דינו של כה"ג לחיובי מלקות.

שמש"ר מינה סנהדראות. ולדעת הרמב"ם ילפינן שמינוי מלך הוא על ידי סנהדרין ממינוי יהושע. ועיי"ש במנחת אברהם עמ' שפ"א. ועוד, אמאי לא נילף משם שצריך גם נביא ומלך. (לגבי מינוי סנהדראות ודאי שאין מקום לנביא ומלך, אבל מינוי כה"ג דמי לקידוש המקדש.)

ויתכן שיש לדחות הראיה ממינוי אהרן, כי י"ל שרק משום קידוש הכהנים שהיה אז, הוצרכו ביי"ד וגביא ומלך, אבל לאחר שכבר התקדשו הכהנים, הו"א שאי"צ אפילו ביי"ד כלל, גם לא למינוי כה"ג.

יג. והנה ברדב"ז הל' מלכים פ"ג ה"ח כתב: "כל המורד במלך ישראל וכו'... והאי מלך היינו שהומלך על פי נביא או שהסכימו עליו כל ישראל אבל אם קם איש אחד ומלך על ישראל בחזקה אין ישראל חייבין לשמוע אליו והממרה את פיו לא נקרא מורד במלכות". א"כ מכ"ש שנשיא שבת יכול להתמנות ע"י כל שבטו בלא סנהדרין וכדעת הגר"ק שליט"א הנ"ל. (ועי' ברא"ה וריטב"א כתובות י"ז ע"א לגבי אגריפס.)

יד. אמנם צ"ב בשיטת הרדב"ז, מנל"ן לומר בשיטת הרמב"ם שישנה דרך שלישית למינוי מלך. ויתכן שהרדב"ז מייירי רק לגבי הדין שחובה לשמוע לגזירתו ואסור לבזותו וכיו"ב, ולגבי דינים אלו ס"ל שסגי כשהתמנה רק עפ"י כל ישראל או רק עפ"י נביא. ופשוט שהו"ה גם כשהתמנה רק ע"י ביי"ד. אבל לשאר דיני מלך צריך דווקא או עפ"י ביי"ד או עפ"י נביא כמוש"כ הר"מ בפ"א ה"ג, או שניהם כאחד כפשטות לשון הר"מ שם.

טו. והטעם שלגבי גזירות המלך מהני הסכמת כל ישראל, יל"פ שכיון שמצוות מינוי מלך מוטלת על כל ישראל כמו"ש בסנהדרין כ' ע"א (ועיי' רמב"ן ריש פרשת שופטים), ובשור"ת צפ"ו סי' רצ"ד כתב: "מלך חדש צריך דוקא הסכם הציבור כמבואר בכרכות נ"ה ע"א [אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן

סנהדרין משום דכתיב "כל הדבר הגדול יביאו אליך". ויסודו הוא בשיטת המכילתא והתוספתא. והנה הרמב"ם לא הזכיר בהל' סנהדרין שפרה אדומה היא עפ"י ביי"ד. וכנראה ס"ל שאין הכוונה שהם מעכבים בקיום מצות עשיית פרה, אלא שהם עומדים על גבם של העוסקים בכך וכמוש"כ בהל' פרה פ"ג. ועי' בספרי פר' חוקת: "ויקחו אליך" (כמדובר י"ט ב') – "שתהא גזבר לדבר". ויתכן ששורש הדבר הוא כמוש"כ הג"ר אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל במנחת אברהם ח"א (עמ' שע"ו-שע"ז) דאחריות כל הנעשה במקדש היא שייכת לביי"ד הגדול, עיי"ש שלכן מינוי כה"ג הוא עפ"י ביי"ד הגדול, וא"כ י"ל שלענין פרה שאין שם מינוי או פסק, אין מצוותם אלא שיעמדו על גבם ואין למנותו בהל' סנהדרין.

אבל יל"ע אמאי באמת גם לבבלי לא ילפינן מהכתוב שגם כל דבר גדול כמינוי כה"ג יצטרך ביי"ד הגדול וכפי שמצינו בדף י"ח לגבי דינו של כה"ג שהוא דוקא בד"נ שהם עצמם "דבר גדול", א"כ למה לא ילפינן גם לגבי עשיית ומינוי של "דבר גדול" כמינוי כה"ג.

יב. והנה בדברי הג"ר אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל במנחת אברהם ח"א (עמ' שע"ז) מבואר, שגם לרמב"ם צריך ילפותא לעיקר הדבר שיש צורך בביי"ד, ולאח"ז ילפינן מ"הדבר הגדול" שדוקא בביי"ד הגדול הדבר תלוי, ולגבי מינוי כהן גדול צריך סנהדרין משום שעליהם מוטלת אחריות כל הנעשה במקדש. ובחידושי הגרי"ז כתב שאמנם ליכא ילפותא שיצטרך למינוי תורת ביי"ד כלל, וכמו"ש התוס' הנ"ל, ורק משום שדבר הנוגע לכל ישראל צריך שיעשה ע"י ביי"ד הגדול, והם הממונים על כך, ולכן המינוי של כה"ג הוא על ידיהם. בכל אופן עדיין צ"ב, לשיטת התוס' והרמב"ם, שאין ילפותא מקרא שיש צורך בביי"ד למינוי כה"ג, אמאי לא נילף ממינוי של אהרן לכה"ג, שהיה ע"י משה, כפי שלמדים בסנהדרין ט"ז ע"ב שאין עושין סנהדראות לשבטים אלא עפ"י ביי"ד של ע"א, מדאשכחן

מקדש או לאכילת קדשים, שתהיה קדושה גמורה, אבל לגבי שתהיה ההוספה בכלל מחנה מהני גם בבי"ד בלבד, עיי"ש. (ועיין בחת"ס לשבועות ט"ז ע"א.) וא"כ גם לגבי מינוי מלך י"ל דס"ל לרדב"ז דע"י ביי"ד בלבד מהני עכ"פ לגבי דיני המראה על ציווי המלך שזהו מעיקרי מטרות המלוכה.

[אמנם י"ל שרק לגבי הוספה על העזרה ועל ירושלים אמרינן כן, שהרי מצינו שגם במדבר, השטח שבין שבט לשבט לא היה ראוי לאכילת קדשים קלים, כמוש"נ מרש"י זכחים נ"ה ע"א ד"ה טהור וכו' לגבי אכילת קדק"ל: "ואיזה זה, זה מחנה ישראל במדבר, כל דגל בתוך אסיפת דגלו", ומ"מ אין השטח שבין מקום אסיפת כל דגל פוסל הקדק"ל ביוצא. ועיין ב"אמבואה דספרי" לגבי גגין.]

יז. ועיין בחת"ס או"ח סי' ר"ח שדין מורד במלכות הוא משום קבלת כל ישראל בימי יהושע "כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יומת" (יהושע א' י"ח) שהוא מדין חרם שקבעו ישראל על מרידה במלכות והוא מיוסד על שיטת הרמב"ן במשפט החרם ובפרי' בחוקותי, שאם הסכימו כל ישראל להחרים דבר, העובר על חרמם חייב מיתה. וצ"ב, חדא, שהרי הרמב"ן כתב שהדבר תלוי בסנהדרין גדולה במעמד כל ישראל, וביהושע מיירי בשבט הראובני והגדי וחצי שבט המנשי. ועוד, דהם אמרו על המראת דברי יהושע ולא על המבזה את דבריו שג"כ דינו כמורד במלכות. אמנם ע"ז י"ל שכ"ש הוא מהמראה על ציווי.

יח. ויתכן לומר שדיני מורד במלכות מעיקר הדין הם, אמנם כשכל ישראל מקבלים עליהם מלך בלא נביא ובי"ד, לא חלים דיני מורד במלכות מצד עצמם, אלא שבקבלת המלוכה ודיניה הם מקבלים בחרם על עצמם שלא להמרות את מצוות המלך וממילא יש על העובר על החרם חיוב מיתה כדין חרם של כל ישראל.

יט. ועיין בדברי הגר"ר צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בפרי צדיק לר"ה (מאמר ו') שכתב על

נמלכים בצבור" [ומצינו בירושלמי ר"ה פ"א ה"א שבאותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מאבשלום בנו, היה מתכפר בשעירה כהדיוט. ופי' בקרבן העדה שלכן כתיב (מלכים א' ב' י"א) "והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה וגו'", כי לא קחשיב לששה חדשים שברח, והיינו שלא היה דינו אז כלל כמלך. וכ"כ בפרשת דרכים ובקנן אורה (הוריות י"א) ובצ"פ להוריות (דף פ"ד). וא"כ נמצא שבהסכמת וקבלת הציבור את המלך הם מקיימים מצות מינוי מלך. וכ"נ מרש"י כתובות י"ז ע"א ד"ה שום. ומאחר שכל ישראל הם חלק ממינוי המלך, י"ל דס"ל לרדב"ז שקבלת כל ישראל מלך שהם בוחרים, מועילה עכ"פ שיחולו המצוות והחייבים שמוטלים על הציבור כלפי מלך שנבחר ע"י ביי"ד. והיינו דיני המראתו [ובפשטות מיירי רק באופן שאין ביי"ד ואין נביא]. וכך יל"פ מה שנקט הרדב"ז דמהני עפ"י נביא בלבד, שג"כ הוא מטעם הנ"ל, דלגבי דיני המראה מהני אחד מהדברים שבהם נקבע דין מלך.

טז. ויל"פ הדברים שמהני חדא מתלת הנ"ל, שהוא כעין מ"ש בשבועות ט"ז ע"א לגבי קידוש העיר והעזרות שילפינן ממשכן שצריך מלך ואו"ת ובי"ד וקימל"ן דכולם מעכבים ואעפ"כ אמרינן שם ד"שני ביצעין היו בהר המשחה, תחתונה ועליונה, תחתונה נתקדשה בכל אלו, עליונה לא נתקדשה בכל אלו... - עמי הארץ היו נכנסין שם ואוכלין שם קדשים קלים", וכתב הגר"ר אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל בספרו מנחת אברהם (ח"א עמ' רל"ג) ד"צ"ע דמשמע שהיה חילוק, שאלו היו מהדרין ואלו לא, והרי כיון שלא נתקדשה כדין הוי איסור גמור, לאו דלא תוכל לאכול בשעריך ולא דיוצא, וגם האיך הניחום חכמים וכו' וא"כ דהא דבעי בכל אלו גם בירושלים הוא למצוה באכילת קדשים אבל בל"ת אינו עובר אפילו אם נתקדש ע"י ביי"ד בלבד ולהכי הניחום לאכול בעליונה וכו'. וכיו"ב כתב שם לגבי קידוש עזרה, דבלא מלך לא מהני לדין

כשנטמא הראשון ביוכ"פ, שבכך מיירי עיקר הסוגיא כאן, לא היו כל הכהנים במקדש. ואולי אנשי המשמר שבאותו שבוע בירושלים נעשים שלוחים של שאר כהנים. ועוד יתכן שהכונה לבי"ד של כהנים, שעליו אמרו בספרי פרשת קורח (קט"ז) עה"כ (במדבר י"ח ז') "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח וגו'": "כל דבר המזבח אל יהיה אלא כך ובבניך", ואם נניח כן א"ש קצת, אמאי אין צורך בבי"ד הגדול, כי התורה מסרה את הכרעת הדעת במינוי כה"ג לבי"ד של כהנים. ולפי"ז גם מינוי נשיא שבט מסתבר שצריך שיהיה לפחות עפ"י בי"ד של השבט.

פא. ובעיקר דעת רב מתנה שצריך בי"ד הגדול כדי לדון נשיא שבט, י"ל דכ"ז למ"ד דשבט איקרי קהל ויש לשבט אחד חשיבות ככל ישראל, אבל לחכמים דשבט לא איקרי קהל אין בו דין ד"כל הדבר הגדול". ולכן לא פסק הר"מ כרב מתנה אע"פ שאמרו שם מסתברא כרב מתנה, מאחר דקיימל"ן דשבט לא איקרי קהל.

נחמיה וז"ל: "אמנם כי באמת היה אז בו ניצוץ מהמלוכה על ישראל לפי שעה, כי היה פְּתָה ביהודה, וכאומרם ז"ל (שבועות ט"ז ע"א) שקידש החומה בשתי תורות, והקשו שם הלא צריך להיות במלך ואורים ותומים, ומי היה להם אורים ותומים, נראה מזה שבחינת מלך היה להם, שהם מינו אותו למלך. ולא למרוד במלך פרס, רק שיהיה לו דין מלך לקדש החומה" עכ"ל, עיי"ש. ולכאורה הציווי למנות מלך הוא רק כשיתמנה על כל ישראל ואעפ"כ ס"ל שיש מינוי מלך שראוי לבנות המקדש גם כשכל מינויו הוא ע"י מקצת מישראל. ועי' בשאילת דוד בקונטרס דרישת ציון וירושלים (להגר"ד מקרלין) שנקט שלזרובבל היה גדר מלך. ולכאורה הוא כדעת הפרי צדיק הנ"ל. וא"כ מכ"ש שלנשיא שבט ניתן להתמנות ע"י שבטו בלבד, וכמוש"כ התוס' לגבי מינוי כה"ג וכדעת הגר"ק שליט"א.

פ. והנה מש"כ תוס' דהמינוי תלוי גם באחיו הכהנים צ"ב, שהרי במינוי כה"ג